

Kilka uwag o historii i planach Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie

1 grudnia 1939 roku, w trzy miesiące od dnia wybuchu drugiej wojny światowej, powstał we Francji Polski Uniwersytet za Granicą, z tymczasową siedzibą w gmachu Biblioteki Polskiej w Paryżu. Jednym z inicjatorów i pierwszym rektorem wojennej uczelni był profesor Oskar Halecki. Rząd francuski udzielił pełnego poparcia polskiej działalności akademickiej, jednak szybki upadek Francji przekreślił szanse na jej kontynuowanie. Krajem, w którym rozwijać się mogła polska nauka i praca akademicka w trudnych latach wojny, stała się Wielka Brytania i tu właśnie powstawały kolejno: Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu w roku 1941 i Polskie Studium Weterynaryjne w 1943; Polska Szkoła Architektury przy Uniwersytecie w Liverpoolu w roku 1942; Polski Wydział Prawa przy Uniwersytecie Oksfordzkim w 1944 roku i polski college na Uniwersytecie Londyńskim – Polish University College w roku 1947. Jednocześnie przez okres wojny i lata powojenne polska kadra akademicka zabiegała o utrzymanie i rozwój niezależnej uczelni wyższej, działającej zgodnie z tradycją i wymogami formalnymi polskiego szkolnictwa wyższego okresu międzywojennego. Polski Rząd na uchodźstwie poprzez Dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z lat 1941, 1944 i 1945 starał się regulować podstawy prawne uczelni, która z czasem przybrała nazwę Polski Uniwersytet na Obczyźnie (The Polish University Abroad). Dekretem Prezydenta z dnia 15 grudnia 1952 roku, PUNO uzyskało pełne prawa prywatnej szkoły akademickiej, działającej zgodnie z ustawą o szkołach akademickich z dnia 15 maja 1933 r.

Nauki humanistyczne były od początku mocnym filarem uczelni, ale istotnym momentem w jej rozwoju było również utworzenie Wydziału Nauk Technicznych, który powstał po przyłączeniu się do PUNO, w 1962 roku, polskiej politechniki w Londynie, znanej pod nazwą RAST - Rada Akademickich Szkół Technicznych, działającej w latach 1942 – 1962.

Podstawowe informacje o historii PUNO znajdują Państwo we Wstępie do Słownika Biograficznego PUNO prof. Zbigniewa Judyckiego; w przygotowaniu jest również pełna historia uczelni, nad którą pracuje p. dr Joanna Pyłat, i która ma się ukazać w jubileuszowym dla nas roku 2009. We *Wstępie* prof. Judycki pisze m.in.

„Polski uniwersytet powstał dzięki wielkiemu zaangażowaniu organizatorów oraz życzliwej ofiarności społeczeństwa emigracyjnego. Apel ambasadora Edwarda Raczyńskiego o pomoc finansową dla PUNO spowodował, że uczelnia zaczęła otrzymywać dotacje, które pozwoliły jej na start i przetrwanie.

Mając na uwadze Polaków, którym wojna nie pozwoliła na ukończenie studiów w kraju i osiągnięcie stopni naukowych, PUNO rozpoczął prowadzenie przewodów doktorskich i habilitacyjnych z zakresu polonistyki, historii, prawa, ekonomii, socjologii oraz nauk przyrodniczych i technicznych. Drugim zadaniem było pełne i regularne nauczanie młodego pokolenia na poziomie akademickim na podstawie programów i przepisów przedwojennych polskich szkół wyższych, dostosowanych jednak do potrzeb i specyficznych warunków polskiego środowiska emigracyjnego.

Dyplomy PUNO były honorowane na wielu uczelniach zagranicznych, m.in. w USA, Kanadzie, Australii, Niemczech i Francji. Kilkunastu doktorów tej polskiej uczelni powołano na katedry uniwersyteckie w różnych krajach.

Do grona profesorów PUNO należeli najwybitniejsi polscy uczeni przebywający na emigracji, z których większość znalazła zatrudnienie na obcych uczelniach.”

PUNO od początków swej działalności przyjmowało okresową opiekę nad szeregiem edukacyjnych instytucji i programów. Na szczególną zasługują dwie afiliowane do PUNO jednostki: Zakład Biografistyki Polonijnej we Francji oraz Akademia Polonia Artium w Monachium.

Po zakończeniu działalności Polskiego Rządu na emigracji w 1990 roku, Nadzwyczajne Zebranie Ogólne Profesorów PUNO uchwaliło zmianę statutu, na podstawie której wszystkie uprawnienia ministra do spraw edukacji przejął Senat, a uniwersytet został zarejestrowany w Charity Commission, jako organizacja charytatywna, podlegająca przepisom obowiązującym w Wielkiej Brytanii.

Po roku 1990 PUNO nawiązało kontakty, dydaktyczne i naukowe, z szeregiem uczelni krajowych, nie pozyskało jednak, jak dotąd, poparcia władz polskich, choć odnotować tu należy, że Rząd RP na wniosek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego uznał tytuły zawodowe i stopnie naukowe nadane przez PUNO w okresie od 1 września 1952 r. do 25 czerwca 1990 jako równoważne odpowiednim tytułom zawodowym i stopniom naukowym nadawanym w Polsce.

PUNO nadało wiele doktoratów honorowych – w latach ostatnich wśród uhonorowanych znaleźli się : Dame Cecily Saunders, profesor Józef Rotblatt, Jan Nowak-Jeziorański, Sir Leszek Borysiewicz, Ksiądz Zdzisław Peszkowski, profesor Michał Kleiber. Pozwolę sobie przytoczyć kilka zdań z wypowiedzi naszego doktora honoris causa, profesora Zbigniewa Brzezińskiego: „... PUNO has a special symbolic and emotional significance for me: it stood out for several decades as the only authentically free expression of Poland’s intellectual tradition. Your voice was a constant reminder that free thought is essential component of political freedom...”

Dzisiejszą działalność PUNO przedstawi za chwilę prof. Halina Taborska, prorektor PUNO. Ja chciałbym zasygnalizować kilka wątków naszej dalszej działalności na tle potrzeb społeczności polskich w Anglii. Jak wiemy, do Wielkiej Brytanii przybyło kilkaset tysięcy młodych Polaków. Fala przyływu opada. Spada wartość funta, umacnia się złoty polski, polepszają się możliwości uzyskania pracy w kraju. Przewiduje się, że w Wielkiej Brytanii pozostaną dobrzy fachowcy, ludzie zawodów takich jak medycyna czy dentystyka, zdolni przedsiębiorcy, zakładający własne przedsiębiorstwa oraz ci, którzy założyli rodzinę w tym kraju.

W wywiadzie zamieszczonym w *Dzienniku Polskim* w lipcu bieżącego roku pan senator Maciej Płażyński, prezes stowarzyszenia Wspólnota Polska powiedział m.in: „nie możemy nie interesować się, jaki będzie ich związek z Polską A tylko na Wyspach mowa o 200-300 tysiącach Polaków,

którzy prawdopodobnie zostaną tam na stałe.” Pragniemy budować pomosty dla tych, którzy tu zostaną, a także wspomagać akademicko osoby, które zamierzają wrócić do Polski. Chcemy pomóc w procesach integracyjnych, a jednocześnie chronić przed utratą polskich korzeni narodowych. Chcielibyśmy prowadzić bardzo różnorodne kursy – języka angielskiego, kultury anglosaskiej i europejskiej, historii i literatury polskiej, bankowości, przedsiębiorczości, bibliotekarstwa, dziennikarstwa, hotelarstwa, informatyki. Zaplanowaliśmy na najbliższą jesień studia podyplomowe z dziedziny filozofii i etyki, które mamy prowadzić wspólnie z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Rozpoczęliśmy współpracę z Uniwersytetem Londyńskim, którą pragniemy poszerzyć, chcemy też ułatwiać uczelniom polskim współpracę z uczelniami brytyjskimi.

Skala naszej działalności jest jednak ściśle uzależniona od pozyskanego wsparcia finansowego. Potrzebne nam są sale wykładowe, potrzebujemy też pomieszczeń dla naszych wizytujących profesorów z Polski. Zaprojektowaliśmy kursy letnie i zimowe dla studentów z Polski, ale wielkim problemem są wysokie koszty zakwaterowania, które paraliżują naszą działalność w tym zakresie.

Mam nadzieję, że Polska doceni wartość PUNO dla licznych pokoleń Polaków w Wielkiej Brytanii - nie tylko z racji wielkiego wkładu uczelni w historię polskiej edukacji narodowej, ale z racji naszej stałej gotowości szerzenia nauki i kultury polskiej w Wielkiej Brytanii.

Kończąc pragnę podziękować wszystkim instytucjom i osobom w Polsce, które z nami współpracują. Jesteśmy szczególnie wdzięczni organizatorom tego Kongresu za zaproszenie do udziału w nim.

Szczególnie wdzięczny jestem Polskiej Akademii Umiejętności za życzliwość dla PUNO, za wsparcie i współpracę.

Dziękuję!

Prof. Wojciech Falkowski, PUNO